

Praktisch Europees recht

Mr. I.M. Huzen
Mr. drs. M. Wormsbecher

5^e editie

Noordhoff

Praktisch Europees recht

Mr. I.M. Huzen MA

Mr. drs. M. Wormsbecher

Ontwerp omslag: G2K Brand Design Agency

Omslagillustratie: Stocksy

Illustraties: Daan Dirk de Jonge, p. 21, 28, 102, 121, 281, 382

Shutterstock: p. 12, 46, 76, 136, 182, 216, 272, 304, 338, 378

Eventuele op- en aanmerkingen over deze of andere uitgaven kunt u richten aan:
Noordhoff Uitgevers bv, Afdeling Hoger Onderwijs, Antwoordnummer 13, 9700 VB
Groningen of via het contactformulier op www.mijnnoordhoff.nl.

De informatie in deze uitgave is uitsluitend bedoeld als algemene informatie. Aan deze informatie kunt u geen rechten of aansprakelijkheid van de auteur(s), redactie of uitgever ontlenen.

0 / 26

© 2026 Noordhoff Uitgevers bv, Groningen/Utrecht, Nederland

Alle rechten voorbehouden. Tekst- en datamining niet toegestaan.

All rights reserved. Text and data mining not permitted.

ISBN(ebook) 978-90-01-19710-0

ISBN 978-90-01-19709-4

NUR 820

Serie Praktisch Recht

Praktisch Arbeidsrecht
Praktisch Bedrijfsrecht
Praktisch Bestuursprocesrecht
Praktisch Bestuursrecht
Praktisch Bijzondere Overeenkomstenrecht
Praktisch Burgerlijk Procesrecht
Praktisch Europees recht
Praktisch Fiscaalrecht
Praktisch Gezondheidsrecht
Praktisch Goederenrecht
Praktisch Internationaal recht
Praktisch Jeugdrecht
Praktisch Ondernemingsrecht
Praktisch Personen- en familierecht
Praktisch Staatsrecht
Praktisch Straf(proces)recht
Praktisch Verbintenissenrecht

Inhoud

Inleiding 8

1 Europese Unie 13

- 1.1 Internationaal recht 15
- 1.2 De EU en haar doelstellingen 21
- 1.3 Interne markt 32
- 1.4 De Europese pijler van sociale rechten 38
 - Uitwerking openingscasus 41
 - Begrippenlijst 42
 - Eindvragen 43

2 Instellingen van de Europese Unie 47

- 2.1 Europese Raad 49
- 2.2 Europese Commissie 51
- 2.3 Raad van de Europese Unie 55
- 2.4 Europees Parlement 57
- 2.5 Hof van Justitie 61
- 2.6 De gewone wetgevingsprocedure 65
 - Uitwerking openingscasus 70
 - Begrippenlijst 71
 - Eindvragen 73

3 Wetgeving, doorwerking en staatsaansprakelijkheid 77

- 3.1 Vormen van Europees recht 79
- 3.2 Primair Europees recht 82
- 3.3 Secundair Europees recht 103
- 3.4 Harmonisatie en wederzijdse erkenning 111
- 3.5 Doorwerking 114
- 3.6 Staatsaansprakelijkheid 124
 - Uitwerking openingscasus 128
 - Begrippenlijst 129
 - Eindvragen 132

4	De vier vrijheden	137
4.1	De definities van de vier vrijheden	139
4.2	Onderscheid tussen de vier vrijheden	150
4.3	Samenhang tussen de vier vrijheden	157
4.4	Uitzonderingen op de vier vrijheden	166
	Uitwerking openingscasus	175
	Begrippenlijst	177
	Eindvragen	180
5	Vrij verkeer van goederen	183
5.1	Tarifaire belemmeringen	186
5.2	Non-tarifaire belemmeringen	193
5.3	Rechtvaardigingsgronden	202
	Uitwerking openingscasus	208
	Begrippenlijst	210
	Eindvragen	213
6	Vrij verkeer van personen en het Unieburgerschap	217
6.1	Categorieën personen	219
6.2	Unieburgers en derdelanders	219
6.3	Het vrij verkeer van werknemers en zelfstandigen	224
6.4	Richtlijn 2004/38/EG: het vrij verkeer van Unieburgers en hun (derdelands) familieleden	233
6.5	Verblijfsrecht op grond van art. 21 VWEU	251
6.6	Verblijfsrecht op grond van art. 20 VWEU	257
	Uitwerking openingscasus	262
	Begrippenlijst	265
	Eindvragen	269
7	Vrij verkeer van diensten	273
7.1	Discriminatie- en belemmeringenverbod	275
7.2	Uitgezonderde diensten	276
7.3	Rechthebbenden	277
7.4	Grensoverschrijdend aspect	281
7.5	Uitzonderingen op het vrij verkeer van diensten	283
7.6	Dienstenrichtlijn	285
7.7	Nadelen van het vrij verkeer van diensten	293
7.8	Detacheringsrichtlijn	295
	Uitwerking openingscasus	298
	Begrippenlijst	300
	Eindvragen	301

8	Staatssteun	305
8.1	De begrippen 'concurrentie' en 'onderneming'	307
8.2	Verbod op staatssteun	312
8.3	Procedure en gevolgen van het verbod op staatssteun	322
8.4	Uitzonderingen en bijzondere gevallen	324
	Uitwerking openingscasus	332
	Begrippenlijst	334
	Eindvragen	336
9	Kartelvorming	339
9.1	Markt en marktaandeel	341
9.2	Definitie van een kartel	346
9.3	Uitzonderingen op het kartelverbod	355
9.4	Gevolgen van een inbreuk op het kartelverbod	369
	Uitwerking openingscasus	372
	Begrippenlijst	374
	Eindvragen	376
10	Machtsgesitue	379
10.1	Misbruik machtspositie	381
10.2	Toezicht op fusies en overnames	393
10.3	Diensten van algemeen economisch belang	395
	Uitwerking openingscasus	405
	Begrippenlijst	406
	Eindvragen	408
	Bronnenoverzicht	410
	Register	416

Inleiding

Europees recht wordt nog weleens ervaren als een ver-van-mijn-bedshow. Dit is echter niet terecht. Met dit boek hopen wij aan te tonen dat iedereen op enig moment geconfronteerd wordt met Europese regelgeving en dat kennis van het Europees recht voor iedere jurist onmisbaar is.

Dit boek laat zien dat Europees recht van belang is voor zowel overheden en bedrijven als burgers. Bij overheden kan men bijvoorbeeld denken aan gemeenten die moeten beslissen over winkelsluitingstijden, of aan provincies die subsidie willen verlenen aan een busbedrijf om de niet-rendabele buslijnen op het platteland te behouden. Deze overheden kunnen dit niet doen zonder rekening te houden met Europese regelgeving. Bedrijven moeten zich ook aan Europees recht houden. De vraag of een bedrijf prijsafspraken mag maken met een concurrerende onderneming of de vraag of een groot internationaal bedrijf kleinere marktdeelnemers mag beconcurreren door producten onder de marktprijs aan te bieden, kunnen bijvoorbeeld niet worden beantwoord zonder het Europees mededingingsrecht te raadplegen.

Tot slot heeft EU-wetgeving ook gevolgen voor burgers. Zij ontleen hier onder meer het recht aan om vrij te reizen en te verblijven in een lidstaat naar keuze. Betekent dit dat een Portugese werknemer van een kledingzaak in Amsterdam haar Braziliaanse echtgenoot en kinderen naar Nederland mag laten overkomen? En aan welke eisen moet je voldoen als je in Spanje een schoonheidssalon wilt oprichten? Ook bij de beantwoording van deze vragen moet Europees recht worden geraadpleegd.

Dit boek stelt de lezer in staat de Europeesrechtelijke dimensie achter elk van de zojuist gestelde vragen te doorgronden.

Dit boek is geschreven voor de bachelorstudent aan een juridische opleiding, maar is ook bruikbaar voor studenten aan andere opleidingen die kennis van het Europees recht nodig hebben. Het boek is niet geschreven als een allesomvattend handboek Europees recht. Er is bewust gekozen voor het uitdiepen van onderwerpen die voor de praktijk relevant en van belang zijn. De interne markt, de omvangrijkste en wellicht ingrijpendste uitwerking van Europese integratie, vormt het hoofdbestanddeel van dit boek. Ook andere onderwerpen passeren echter de revue, zoals het

Unieburgerschap, mensenrechtenbescherming, sociaal beleid, wetgeving, besluitvormingsprocedures en de rol van de verschillende Europese instellingen. De selectie van deze onderwerpen is gemaakt op basis van de vraag welke onderwerpen relevant zijn voor de praktijk.

Het boek is opgedeeld in tien hoofdstukken. In hoofdstuk 1 staan de historie en de doelstellingen van de EU centraal. In hoofdstuk 2 komen de instellingen aan bod die het bestuur van de EU vormen. Het derde hoofdstuk behandelt de verschillende vormen van Europees recht, het begrip 'directe werking' en het Europees aansprakelijkheidsrecht. In de daaropvolgende hoofdstukken komen de vier vrijheden aan de orde. Hoofdstuk 4 start met een uiteenzetting over de vier vrijheden in het algemeen. Daarna wordt in hoofdstuk 5 het vrij verkeer van goederen verder uitgewerkt. In hoofdstuk 6 komt het vrij personenverkeer aan bod, en in hoofdstuk 7 wordt het vrij verkeer van diensten besproken. In hoofdstuk 8 tot en met 10 komen verschillende aspecten van het Europees mededingingsrecht aan bod, te weten het verbod op staatssteun, het verbod op kartelvorming en het verbod op het misbruik maken van een machtspositie.

Elk hoofdstuk begint met een openingscasus, waarin telkens een praktijksituatie wordt beschreven. Het doel van de openingscasus is om aan de hand daarvan de theorie die in het hoofdstuk besproken wordt te verhelderen en zo praktisch mogelijk uit te leggen. Er wordt in de hoofdstukken daarom regelmatig verwezen naar de openingscasus. Naast de openingscasus bevat elk hoofdstuk een aantal voorbeelden, webartikelen en krantenartikelen. Hierin worden praktijksituaties beschreven, met als doel de leerstof begrijpelijker te maken. Anders gezegd, de voorbeelden en artikelen maken de leerstof concreter. Elk hoofdstuk sluit af met een begrippenlijst, waarin de belangrijkste begrippen uit het hoofdstuk en hun betekenis zijn opgenomen. In elk hoofdstuk treft men daarnaast een aantal tussenvragen aan. De tussenvragen zijn een hulpmiddel voor de student om te toetsen of hij de leerstof begrepen heeft. De vragen zijn zo opgesteld dat de student het antwoord in de zojuist bestudeerde leerstof kan terugvinden. Aanvullende vragen worden aan het eind van elk hoofdstuk gesteld. Aan de hand van de eindcasussen wordt getoetst of de student de opgedane kennis op een concreet voorbeeld kan toepassen.

De antwoorden op de tussenvragen en de eindvragen staan op de website die bij dit boek hoort: www.studiemeister.nl. De website bevat verder toetsvragen aan de hand waarvan de stof nogmaals geoefend kan worden. Ook zijn er samenvattingen van elk hoofdstuk te vinden. Zie voor verdere uitleg de website.

Voor deze vijfde editie hebben Sander Groen en Victoria Leong van Kroes Advocaten inhoudelijk advies gegeven over het vrij verkeer van diensten, waarvoor veel dank.

Ingrid Huzen
Manon Wormsbecher
Juni 2025

Europese Unie

Je hebt dagelijks op de een of andere manier te maken met bijvoorbeeld het privaatrecht en het bestuursrecht. Maar ook al merk je het niet, ook het internationale recht heeft een behoorlijke invloed op jouw leven. Het maakt enorm veel uit met welke andere landen jouw thuisland bevriend is en wat voor verdragen er zijn. Staten zonder sterke bondgenootschappen zijn kwetsbaar en hebben het moeilijk om economisch vooruit te komen. Voor Nederland is de Europese Unie een van de belangrijkste allianties. Dit hoofdstuk laat zien hoe zo'n samenwerking tussen staten tot stand kan komen.

1

- 1.1 Internationaal recht 15
- 1.2 De EU en haar doelstellingen 21
- 1.3 Interne markt 32
- 1.4 De Europese pijler van sociale rechten 38

OPENINGSCASUS | Samenwerken

De buurlanden P, A, I en S hebben recentelijk het tienjarig bestaan gevierd van het vredesverdrag dat ze met elkaar hebben gesloten. Voorheen waren er geregeld bloedige gevechten over onder meer de precieze vaststelling van grenzen en het gebruik van het water van de rivier die door de vier landen stroomt, maar sinds het verdrag in werking trad, is dit niet meer voorgekomen. P en A hebben inmiddels een comité opgericht waarin beide landen vertegenwoordigd zijn; gezamenlijk nemen ze beslissingen over zaken die de rivier aangaan. Althans, dit proberen ze; vaak zijn het eindeloze vergaderingen waarin ze het niet met elkaar eens kunnen worden. I en S zouden ook graag willen deelnemen aan het comité, maar P laat dit niet toe, bang dat de drie andere landen gezamenlijk alles zullen bepalen en het zelf niks meer te zeggen heeft.

P zou wel graag afspraken willen maken over de handel in elektronische producten. Het land heeft een bloeiende industrie in elektronische chips en zou graag zien dat S hiervoor de grondstoffen levert. Dat wil S in principe wel doen, maar het land heeft duurzaamheid en milieubescherming hoog in het vaandel staan. Aangezien ze dat niet zo bij P terugzien, is de overheid van S huiverig om echt met P in zee te gaan.

Alle vier de landen kennen door de vele oorlogen een behoorlijk groot aantal lichamelijk gehandicapte inwoners. Deze mensen ondervinden enorme belemmeringen, onder meer bij het vinden van een baan. Sociale organisaties uit de vier landen hebben hierover al regelmatig gezamenlijk conferenties gehad, maar tot overheidsmaatregelen is het nog steeds niet gekomen.

1.1 Internationaal recht

Als personen of rechtspersonen afspraken met elkaar maken, stellen zij een contract op volgens de nationale wet. Als staten een afspraak met elkaar willen maken, geldt niet het recht van de plek waar de regeringsleiders met elkaar vergaderen. Met andere woorden, nationaal recht is niet van toepassing op dit soort afspraken. Als dit zo was, zouden staten namelijk alleen maar willen onderhandelen over internationale afspraken op hun eigen grondgebied. Ze zouden op deze manier immers de voorwaarden voor en de resultaten van de onderhandelingen in hoge mate kunnen dicteren. Staten maken daarom afspraken op grond van het internationale recht. Dit rechtsgebied regelt alle betrekkingen tussen staten.

Binnen het internationale recht zijn alle staten, groot of klein, gelijk aan elkaar. De afspraken die staten op basis van internationaal recht met elkaar maken, worden meestal in een verdrag vastgelegd. Een belangrijk beginsel bij het overeenkomen van verdragen is dat van staatssoevereiniteit. Subparagraaf 1.1.1 legt dit begrip uit. Subparagraaf 1.1.2 behandelt vervolgens verschillende soorten internationale organisaties die uit internationale verdragen kunnen voortvloeien. Staten kunnen namelijk op verschillende manieren hun staatssoevereiniteit overdragen bij het opstellen van internationale verdragen. De manier waarop dit gebeurt, heeft effect op de bevoegdheden en dagelijkse werkzaamheden van de internationale organisatie in kwestie.

1.1.1 Staatssoevereiniteit

De overheid heeft de ultieme beslissingsbevoegdheid op het grondgebied van de staat en is de enige die wet- en regelgeving kan opstellen. Oftewel: de overheid heeft staatssoevereiniteit. Dit betekent dat andere staten niet kunnen bepalen hoe Nederland zijn regelgeving vormgeeft; deze macht ligt alleen bij de nationale overheid. Deze macht kan op twee manieren worden beperkt: de soevereiniteit kan vrijwillig worden overgedragen of onvrijwillig worden beperkt.

Soevereiniteit overdragen

Ten eerste kan de staat beslissen om (een gedeelte van) de beslissingsbevoegdheid over te dragen aan bijvoorbeeld een internationale organisatie. De staat kan dan niet meer zelf alle regels stellen, maar accepteert dat er een organisatie hoger en gezaghebbender is dan de staat zelf. Omdat staatssoevereiniteit heel belangrijk is voor het functioneren van de staat, zullen staten hun beslissingsbevoegdheid over het algemeen alleen overdragen als dit het belang van het land dient en bijdraagt aan het welzijn van zijn inwoners. Bij de oprichting van de EU – of,

liever gezegd, de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal, zoals de samenwerking toentertijd heette – waren het voorkómen van oorlog en het bewerkstelligen van economische groei en herstel de belangrijkste redenen voor het overdragen van staatssoevereiniteit. Meer hierover lees je in het voorbeeld hierna.

VOORBEELD | EGKS

De Tweede Wereldoorlog had in Europa niet alleen veel levens gekost en steden verwoest, maar ook de nationale economieën ernstige schade toegebracht. Elk land op zich had de taak om de samenleving weer op te bouwen. Maar zonder elkaar was dat erg lastig. Een van de belangrijkste sectoren van de economie die na de oorlog niet meer functioneerde, was de grote kolen- en staalindustrie. Deze industrie was in de jaren veertig gebruikt om oorlog te kunnen voeren, maar was nu helemaal stil komen te liggen. De meeste landen waren afhankelijk van internationale handel, maar vertrouwden elkaar niet meer genoeg om verdragen af te sluiten of buitenlandse investeringen toe te laten.

Uiteindelijk werd deze industrie, gelegen in Duitsland en Frankrijk, onder de hoede geplaatst van een onafhankelijke internationale organisatie. Niet alleen Frankrijk en Duitsland, maar ook Nederland, België, Luxemburg en Italië namen deel aan deze organisatie. Deze staten kregen gezamenlijk het beheer over de industrie. Dit betekende dat vanaf dat moment de staten gezamenlijk beslisten over de kolen- en staalproductie, waardoor het onmogelijk was voor een land om de industrie nog in te zetten voor oorlogsdoeleinden. Immers, ook al stond een fabriek op Duits grondgebied, Duitsland was niet de enige die over de productie van deze fabriek mocht beslissen. Deze internationale organisatie, de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal (EGKS), opgericht in 1952, is het begin van de Europese Unie zoals we die nu kennen.

In het voorbeeld hiervoor zie je dat staten bereid waren hun soevereiniteit te beperken om op deze manier de groei van de economie in Europa te stimuleren. In tabel 1.1 (in paragraaf 1.2) kun je zien dat na het eerste verdrag, het EGKS-Verdrag, er vele verdragen volgden en dat ook steeds meer Europese landen lid wilden worden van de EU.

Het (gedeeltelijk) overdragen van staatssoevereiniteit hoeft overigens niet permanent te zijn. Kijken we naar de EU, dan zien we dat landen de mogelijkheid hebben om hun lidmaatschap op te zeggen en hun staatssoevereiniteit volledig te hernemen. In de Europese verdragen kun je een dergelijke procedure terugvinden in art. 50 van het Verdrag betreffende de Europese Unie (VEU). Deze mogelijkheid bestaat echter pas sinds 2009. Voor die tijd bevatten de Europese verdragen

geen bepaling die uittreding mogelijk maakte. Wanneer je art. 50 VEU bestudeert, leer je al snel dat uittreden een gecompliceerd proces is dat de instemming van vele partijen vereist; zowel de Europese Raad, de Raad, als het Europees Parlement moet toestemming verlenen. Daarnaast moet het nationaal parlement van de betreffende lidstaat vaak ook instemmen met het verlaten van de EU en de voorwaarden die daaraan zijn gesteld. Is een land eenmaal uitgetreden, zoals het Verenigd Koninkrijk deed in 2020, dan kan dat land later alsnog verzoeken weer lid te worden van de EU.

Brexit

In een referendum, gehouden in 2016, stemde een krappe meerderheid van de Britse bevolking voor uittreding van hun land uit de Europese Unie. De Brexit werd hiermee ingezet. Iedereen moest na afloop van het referendum eerst een beetje van de schok bekomen dat een land had besloten niet langer lid te willen zijn van de EU, een internationale organisatie die sinds de Tweede Wereldoorlog vrede en welvaart in Europa had bewerkstelligd en sinds die tijd alleen maar in ledenaantal was gegroeid.

Het Verenigd Koninkrijk en de EU moesten gezamenlijk een uittredingsakkoord opstellen. Na lange onderhandelingen bereikten de partijen uiteindelijk een akkoord over de voorwaarden voor Brexit. Op 31 januari 2020 verlieten de Britten officieel de EU. In het akkoord zijn onder meer afspraken gemaakt over een overgangperiode wat betreft het openhouden van de grenzen voor de handel. Een definitief nieuw handelsakkoord tussen beide partijen zal op een later moment overeengekomen moeten worden. De Britten wilden aanvankelijk blijven deelnemen aan het vrij verkeer van goederen, ook na de Brexit, maar dit werd door de andere lidstaten niet geaccepteerd. Op andere terreinen, zoals het uitwisselen van data voor het bestrijden van criminaliteit en terrorisme, moesten ook afspraken worden gemaakt. Andere belangrijke vragen die in het Brexit-proces aan de orde kwamen, hielden verband met het vrij verkeer van personen: welke rechten hebben EU-burgers uit andere landen die in het Verenigd Koninkrijk wonen en werken na de Brexit; en omgekeerd, wat worden de rechten van Britse burgers die in een van de andere lidstaten van de EU woonachtig zijn, een bedrijf hebben, of van hun pensioen genieten? Houden zij het recht om daar te verblijven, of worden ze in de toekomst onderworpen aan strengere regels?

Soevereiniteit onvrijwillig beperkt

De tweede manier waarop de staatssoevereiniteit beperkt kan worden, is als een land onvrijwillig de beslissingsbevoegdheid uit handen wordt genomen. Als een staat wordt binnengevallen door een ander land en dat andere land de macht overneemt, is de beslissingsbevoegdheid van

de aangevallen staat beperkt. De overheersende staat neemt vanaf dat moment alle beslissingen. Dit kan gebeuren door militair ingrijpen van een onafhankelijke staat, zoals Rusland recentelijk in Oekraïne heeft gedaan, maar ook door een mandaat dat de Veiligheidsraad van de Verenigde Naties heeft afgegeven om een land binnen te vallen. Dit laatste is in het verleden in Irak en Afghanistan gebeurd. De VN of andere internationale organisaties kunnen ook een vredesmissie sturen naar een land om de (net verkregen) vrede te waarborgen. Militairen bewaken dan bijvoorbeeld belangrijke plaatsen en beschermen de lokale bevolking tegen gewelddadige groeperingen. Zo bewaakt KFOR de vrede in Kosovo, en in het volgende artikel kun je lezen over een missie naar Mali.

NOS.NL

16 JANUARI 2022, GERAADPLEEGD 15 APRIL 2025

Afgezette Malinese president Ibrahim Boubacar Keïta (76) overleden

De voormalige president van Mali, Ibrahim Boubacar Keïta, is overleden in de hoofdstad Bamako. Dat heeft zijn familie bekendgemaakt. Hij was 76. Waaraan Keïta is overleden, is niet meegedeeld.

Keïta, bekend als IBK, was president van het West-Afrikaanse land van september 2013 tot augustus 2020, toen hij werd afgezet. Onder zijn bewind namen islamitische rebellen grote delen van het midden en het noorden van het land in. Daardoor verloor Keïta aan populariteit.

Daarvoor was IBK ook al jaren premier van Mali geweest, van 1994 tot 2000. In 2001 richtte hij zijn eigen partij op, genaamd Bijeenkomst voor Mali, en in 2013 werd hij tot president gekozen, na afloop van de burgeroorlog die in 2012 begon. In 2013 werd een VN-vredesmissie opgezet. In de jaren daarna werden geregeld aanvallen uitgevoerd op de vredestroepen.

Opstandelingen

Ook Nederland leverde een bijdrage aan de missie. Van 2014 tot 2019 waren er 400 Nederlanders gestationeerd in Gao, in het zuidoosten van het land. Hun taak was vooral het verzamelen van informatie over plaatsen waar spanningen zouden kunnen ontstaan. [...]

CASUS 1.1 Samenwerken (vervolg)

Als de landen P, A, I en S meer willen samenwerken, dan zouden ze net als de EU kunnen beginnen met het oprichten van een internationale organisatie, als vervolg

op het comité dat P en A al eerder hebben opgericht. Dit kunnen ze doen door middel van het sluiten van een verdrag, net als het vredesverdrag dat genoemd is in de casus.

Hierdoor is het internationale recht van toepassing op de organisatie.

Gezien het feit dat de rivier zo'n belangrijke betekenis heeft voor de vier landen, verdient het aanbeveling om een gedeelte van de staatssoevereiniteit over te dragen aan deze organisatie. Op deze

manier kunnen de landen gezamenlijk tot beslissingen komen over het gebruik en de bescherming van de rivier. Als er regels over stemprocedures worden opgesteld, hoeft land P dan niet bang te zijn dat de drie andere landen zonder P beslissingen nemen.

1.1.2 Internationale organisaties

Staten zijn de voornaamste spelers binnen het internationale recht. Internationale organisaties spelen echter ook een belangrijke rol. Zoals gezegd kunnen staten een samenwerkingsverband aangaan, maar ook personen kunnen gezamenlijk een internationale organisatie oprichten. Er zijn dan ook twee soorten organisaties:

- 1 gouvernementeale organisaties;
- 2 non-gouvernementeale organisaties.

Gouvernementeale organisaties

Verdrag

Een samenwerkingsverband tussen staten (zoals de EU) wordt een 'gouvernementeale organisatie' genoemd. De oprichting van zo'n organisatie gebeurt in een verdrag. In dat verdrag vermelden de lidstaten de doelstellingen en de middelen die de organisatie heeft om die doelstellingen te bereiken. Een internationale organisatie biedt staten de mogelijkheid om samen te werken op een bepaald beleidsterrein. Het voorbeeld hierna gaat in op de oudste gouvernementeale organisatie: de Internationale Telecommunicatie-unie.

VOORBEELD | ITU

De eerste gouvernementeale organisatie die werd opgericht was de Internationale Telecommunicatie-unie (ITU). Bij de oprichting in 1865 ging het vooral over afspraken over internationale telegraafverbindingen. Op dit moment zijn er 191 staten lid van de organisatie. Tegenwoordig houdt de organisatie zich bezig met telefoonnetwerken, dus hoewel het de oudste internationale organisatie is, is de vastgelegde samenwerking nog steeds relevant. De ITU beheert bijvoorbeeld de landencodes als je naar het buitenland wilt bellen. Nederland heeft 0031 toegewezen gekregen.

Inter-
gouvernementeel

Staten kunnen bij het oprichten van een organisatie kiezen of en hoeveel soevereiniteit ze afstaan aan deze organisatie. Als lidstaten geen soevereiniteit afstaan, wordt de organisatie een 'intergouvernementeale

organisatie' genoemd. Als lidstaten wel beslissingsbevoegdheid afstaan aan de organisatie, is er sprake van een supranationale organisatie.

Meestal richten staten een intergouvernementele organisatie op. De Internationale Telecommunicatie-unie is hiervan een voorbeeld. Lidstaten geven in dat geval maar weinig macht aan de organisatie, omdat ze zelf willen blijven bepalen wat er gebeurt. De staatssoevereiniteit wordt dan niet, of maar een klein beetje overgedragen. Alle beslissingen worden hoofdzakelijk door de staten gezamenlijk genomen.

De EU, zie het eerste voorbeeld, is echter een supranationale organisatie. Een supranationale organisatie staat boven de lidstaten, terwijl een intergouvernementele organisatie een samenwerking is tussen lidstaten. De lidstaten staan in dat geval vrijwillig een gedeelte van hun beslissingsbevoegdheid af aan een internationale organisatie. Zij accepteren dat deze organisatie regels vaststelt waar zij zich aan moeten houden. De lidstaten kunnen niet meer zelfstandig de inhoud van deze regels bepalen.

Non-gouvernementele organisaties

Naast een groep landen kan ook een groep personen een internationale organisatie oprichten. Een non-gouvernementele organisatie, een ngo, is onafhankelijk van staten en heeft vaak een ideële doelstelling. Een ngo hoeft niet internationaal te zijn. Je hebt bijvoorbeeld ook Nederlandse organisaties die onafhankelijk van de overheid een doel nastreven, zoals Natuurmonumenten. Bekende internationale ngo's zijn het Rode Kruis, dat zich bezighoudt met humanitair oorlogsrecht, Amnesty International, dat zich bezighoudt met burgerrechten, en het Wereld Natuur Fonds, dat de bescherming van de natuur en dieren centraal stelt. Ngo's publiceren jaarlijks rapporten (zie het voorbeeld hierna) over de stand van zaken binnen hun aandachtsgebied. Ze hebben niet dezelfde status als gouvernementele organisaties, maar worden wel vaak uitgenodigd om deel te nemen aan internationale vergaderingen. Ngo's hebben dan geen stemrecht, maar wel een adviserende rol.

VOORBEELD | Rapportage Amnesty

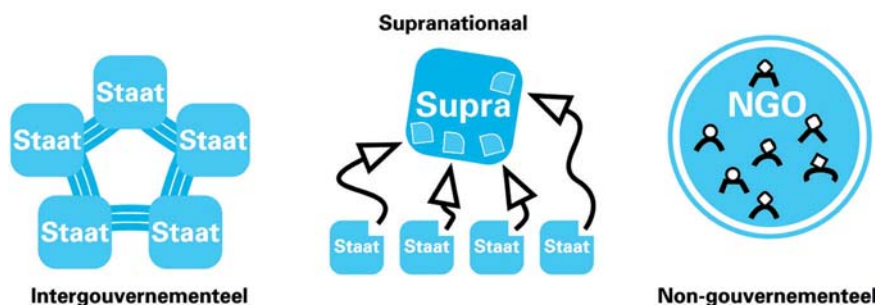
Amnesty publiceert jaarlijks rapportages over mensenrechtenschendingen in allerlei landen. Ook over Nederland verschijnt elk jaar een rapport. Amnesty zegt op haar website over Nederland het volgende: 'Het lijkt soms alsof het schenden van mensenrechten alleen maar ver weg gebeurt: in landen waar grote armoede heerst of regeringen corrupt zijn, of waar gewapende conflicten plaatsvinden. Maar ook in Nederland staan mensenrechten onder druk. Zorgpunten zijn onder meer etnisch profileren door de politie, de behandeling van migranten zonder verblijfsrecht en het aantal

mensen in vreemdelingendetentie. Ook komen mensenrechten steeds meer in het gedrang in het kader van het beschermen van de nationale veiligheid.'

Bron: www.amnesty.nl, 17 november 2022

In de figuur hierna zie je de verschillende internationale samenwerkingsverbanden uitgebeeld die in deze paragraaf zijn behandeld.

Figuur 1.1
Internationale organisaties

Vraag 1.1

Leg uit waarom een ngo nooit een supranationale organisatie kan zijn.

CASUS 1.2 Samenwerken (vervolg)

In de openingscasus kun je lezen dat een aantal sociale organisaties gezamenlijk conferenties organiseert. Dit maakt nog niet dat ze één internationale organisatie

zijn. Als ze dat zouden willen, dan zouden ze met elkaar een internationale non-gouvernementele organisatie moeten oprichten.

1.2 De EU en haar doelstellingen

Verdragen

De EU zoals we die vandaag kennen, is het resultaat van verschillende opeenvolgende internationale verdragen. Deze verdragen regelden achtereenvolgens welke doelstellingen de EU nastreeft en binnen welke juridische kaders dat mag gebeuren.

Als startpunt van de EU wordt, zoals gezegd, vaak het Verdrag aangaande de oprichting van de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal (EGKS) genoemd, dat in 1952 tot stand kwam. Dit verdrag werd opgevolgd door een aantal andere verdragen die de EGKS aanvulden of wijzigden. In de tabel hierna vind je een overzicht van de geschiedenis van de Europese verdragen. Ook zie je hierin wanneer welke landen zijn toegetreden tot de Europese Unie.

Tabel 1.1 Overzicht Europese Unie

Jaartal	Verdrag	Deelnemende landen
1952	EGKS	Nederland België Frankrijk West-Duitsland Luxemburg Italië
1958	Euratom	
	Europese Economische Gemeenschap (EG-Verdrag)	
1967	Fusieverdrag	
1973		Denemarken Ierland Verenigd Koninkrijk Griekenland
1981		
1986		Portugal Spanje
1987	Europese Akte	
1990		Oost-Duitsland herenigd met West-Duitsland
1992	Verdrag betreffende de Europese Unie (Verdrag van Maastricht)	
1995		Finland Oostenrijk Zweden
1999	Verdrag van Amsterdam	
2000	Handvest van de grondrechten (aangenomen)	
2003	Verdrag van Nice	
2004		Cyprus Estland Letland Litouwen Hongarije Malta Polen Slovenië Slowakije Tsjechië Roemenië Bulgarije
2007		
2009	Verdrag van Lissabon, met als gevolg de huidige verdragen: • Verdrag betreffende de Europese Unie (VEU) • Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie (VWEU)	
	Het Handvest van de grondrechten wordt bindend	
2013		Kroatië
2020		Verenigd Koninkrijk treedt uit de EU

Kandidaat-lidstaten

Staten die lid willen worden van de EU kunnen een aanvraag tot lidmaatschap doen op basis van art. 49 van het Verdrag betreffende de Europese Unie (VEU). Wanneer een land lidmaatschap van de EU heeft aangevraagd, wordt dit voorgelegd aan de Raad. De Europese Commissie geeft vervolgens een formeel advies uit, maar de Raad beslist uiteindelijk om de aanvraag al dan niet in behandeling te nemen. Wanneer de Raad unaniem instemt, kunnen de onderhandelingen worden geopend en is een land een officiële kandidaat-lidstaat.

Landen die lid willen worden van de EU moeten voldoen aan de zogenoemde criteria van Kopenhagen, die in 1993 door de Europese Raad zijn opgesteld. Deze criteria houden voornamelijk in dat staten de volgende kenmerken moeten hebben:

- Het land ligt geheel of gedeeltelijk in Europa.
- Het land onderschrijft de beginselen van vrijheid en democratie.
- Het land is een rechtsstaat.
- Het land eerbiedigt mensenrechten en fundamentele vrijheden.
- Het land beschikt over stabiele overheidsinstellingen.
- Het land heeft een goed functionerende markteconomie en kan omgaan met de concurrentiedruk op de interne markt.
- Het land heeft het vermogen om de verplichtingen van het lidmaatschap op zich te nemen, wat met name inhoudt dat de doelstellingen van een politieke, economische en monetaire unie worden onderschreven en uitgevoerd.

Officiële kandidaat-lidstaten zijn: Turkije, Noord-Macedonië, Montenegro, Albanië en Servië. In 2022 hebben Oekraïne en Moldavië, naar aanleiding van de Russische inval in Oekraïne, versneld de status kandidaat-lidstaat gekregen. Ook Georgië heeft sinds 2023 de status kandidaat-lidstaat. Er worden verder al geruime tijd voorbereidende gesprekken gevoerd met Bosnië-Herzegovina en Kosovo.

Op dit moment zijn in de EU de volgende twee verdragen van kracht:

- het Verdrag betreffende de Europese Unie (VEU);
- het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie (VWEU).

Deze twee verdragen vormen de juridische ruggengraat van de Europese Unie. Naast deze verdragen is het Handvest van de grondrechten van de EU een belangrijk EU-verdrag. Aan het VEU en het VWEU zijn overigens ook nog verschillende protocollen gehecht, waarin over heel specifieke onderwerpen aanvullende afspraken zijn gemaakt. Deze protocollen worden in dit boek echter niet behandeld.

In het Verdrag betreffende de Europese Unie staan in art. 3 de doelstellingen van de EU opgesomd. Subparagraaf 1.2.1 licht de belangrijkste doelstellingen kort toe: vrede en welzijn, het creëren van een ruimte van vrijheid, veiligheid en recht, het oprichten en voltooien van de interne markt, het instellen van een Economische en Monetaire Unie (EMU) en het beschermen van mensenrechten.

Voordat we toekomen aan het inhoudelijk bespreken van deze doelstellingen, is het echter goed om kort stil te staan bij de vraag hoe de EU deze doelstellingen bereikt. In algemene zin is het belangrijk om te onthouden dat de EU twee instrumenten heeft om de doelstellingen die in dit hoofdstuk worden besproken te bewerkstelligen: de EU kan enerzijds besluiten tot een strategie van en anderzijds tot een strategie van positieve integratie.

Negatieve
integratie

Negatieve integratie betekent dat de EU overgaat tot het uitvaardigen van verboden ('je mag niet...'). Een voorbeeld van negatieve integratie vind je in het voorbeeld hierna.

VOORBEELD | Geen werkvergunning nodig

Het is voor nationale overheden verboden om van werknemers uit andere lidstaten van de EU te eisen dat ze eerst een werkvergunning aanvragen voordat ze toegang krijgen tot de nationale arbeidsmarkt. Dit heeft tot doel het vrij verkeer van werknemers te bevorderen.

Positieve
integratie

Positieve integratie betekent dat de EU overgaat tot het uitvaardigen van geboden ('je moet ...'). Het doel van positieve integratie is om de nationale regelgeving van de lidstaten te uniformeren, of te harmoniseren, zoals dat in juridische termen heet. Een voorbeeld van positieve integratie vind je in het voorbeeld hierna.

VOORBEELD | Erkenning diploma's

Nationale overheden zijn verplicht om de diploma's die werknemers in andere EU-lidstaten hebben behaald te erkennen, zodat de toegang van buitenlandse werknemers tot de nationale arbeidsmarkt van die lidstaat wordt vergemakkelijkt. Dit heeft tot doel het vrij verkeer van werknemers te bevorderen.

Vaak zien we dat de EU niet *of* voor positieve *of* voor negatieve integratie kiest, maar dat beide strategieën tegelijk worden uitgerold. Hoewel in de beginjaren van de Europese eenwording negatieve integratie de overhand had, overheerst inmiddels de gedachte dat de EU zowel vormen van positieve als van negatieve integratie nodig heeft om een succes te worden.

1.2.1 Vrede en welzijn

Economische
integratie

De EU heeft primair als doel om vrede en welzijn in Europa te bewerkstelligen. Het middel om dit doel te bereiken is economische integratie. De gedachte of logica hierachter luidt als volgt. Wanneer lidstaten economisch samenwerken, zorgt dit ervoor dat de economieën van de lidstaten met elkaar verweven raken. Deze economische verstrengeling dient niet alleen een economisch doel. Met andere woorden, economische integratie dient niet alleen ter versterking van de algehele welvaart. Economische verwevenheid tussen de lidstaten zorgt er namelijk ook voor dat eventuele conflicten tussen lidstaten eerder op diplomatieke wijze opgelost worden. Immers, je maakt geen ruzie met je handelspartners, want dat betekent een achteruitgang van de eigen economie. Daarbij komt dat lidstaten economisch afhankelijk van elkaar worden door het aangaan van economische samenwerking. Nederland produceert bijvoorbeeld bijna geen auto's. Als Nederland de oorlog zou verklaren aan Duitsland, dan heeft Nederland een probleem. In Duitsland wordt namelijk een groot deel van de auto's geproduceerd waarin de Nederlanders rijden. Als de twee landen in oorlog zouden zijn, worden die auto's niet meer geleverd en komen de Nederlanders zonder te zitten. Deze afhankelijkheid stimuleert landen om niet te grijpen naar militaire middelen om onderlinge conflicten op te lossen.

1.2.2 Ruimte van vrijheid, veiligheid en recht

Naast vrede en welzijn is het creëren van een ruimte van vrijheid, veiligheid en recht een belangrijke doelstelling van de EU. Wat houdt deze ruimte in?

Burgers van de EU mogen over het algemeen in alle lidstaten verblijven om te werken, te studeren of te genieten van hun pensioen. Denk maar aan de groep Nederlandse 65-plussers die een groot deel van het jaar aan de Spaanse kust wonen, werknemers die in een ander land een baan zoeken of studenten die tijdelijk in een ander land studeren. Als werknemers, studenten en vakantiegangers binnen de EU kunnen gaan en staan waar ze willen, dan kunnen criminelen en illegalen dat ook. Door de open grenzen is het voor hen immers gemakkelijker geworden om zich binnen de EU te verplaatsen. De EU zorgt daarom voor beleid dat grensoverschrijdende criminaliteit en illegale migratie bestrijdt. Justitiële samenwerking in strafzaken, grensbewaking en gemeenschappelijk beleid op het gebied van asiel en immigratie behoren alle tot deze beleidspijler.

Na Brexit

Het Verenigd Koninkrijk moest na het Brexit-referendum afspraken maken met de EU over het bestrijden van grensoverschrijdende criminaliteit. De Britten willen op dit vlak nog wel graag blijven

samenwerken met de EU. Dit laat zien dat de Brexit niet het einde betekent van nauwe samenwerking tussen het Verenigd Koninkrijk en de lidstaten van de EU. Sommige problemen zijn door hun grensoverschrijdende karakter simpelweg te groot en te gecompliceerd om door individuele staten het hoofd te worden geboden.

1.2.3 Interne markt

Het oprichten van een interne markt is wellicht de bekendste doelstelling van de EU. De interne markt maakt het mogelijk dat er steeds meer gehandeld wordt tussen bedrijven die in de lidstaten zijn gevestigd, dat er steeds meer personen over de grens gaan werken en dat iedereen overal in de EU kan investeren. De bedoeling is dat de nationale markten steeds meer geïntegreerd worden tot één gemeenschappelijke markt, waarin alle bedrijven en personen dezelfde kansen en mogelijkheden hebben. Deze markt behelst een ruimte zonder economische grenzen en belemmeringen, waarin het economisch verkeer zich zo vrij mogelijk kan bewegen.

Hoewel de interne markt en economische vooruitgang belangrijk zijn, heeft de EU zich tot doel gesteld om bij het inrichten van die interne markt niet uitsluitend economische doelen na te streven. In art. 3 VEU wordt bijvoorbeeld expliciet genoemd dat de EU bij het creëren van de interne markt oog moet hebben voor sociale vooruitgang en voor een hoog niveau van bescherming en verbetering van de kwaliteit van het milieu. Daarnaast moet de interne markt gepaard gaan met beleid gericht op het creëren van gelijkheid voor mannen en vrouwen op de arbeidsmarkt, het tegengaan van discriminatie en het voorkomen van sociale uitsluiting. We gaan hier in paragraaf 1.4 verder op in.

Dat de EU bij het tot stand brengen van de interne markt ook oog heeft voor andere dan alleen economische doelstellingen, blijkt bijvoorbeeld uit het meerjarenplan van de Europese Commissie om klimaatverandering te beperken, de zogenaamde Green Deal. Naar aanleiding van dit plan worden allerlei facetten van dit onderwerp uitgewerkt in strategieën; zie de vragen en antwoorden hierna. Op basis daarvan zal de EU dan weer wetgeving opstellen.

NETHERLANDS.REPRESENTATION.EC.EUROPA.EU

30 MAART 2022,
GERAADPLEEGD 15 APRIL
2025

Vragen en antwoorden over de EU-strategie voor duurzaam en circulair textiel

Waarom is actie nodig op het gebied van textiel?

In kleding en meubels, medische uitrusting en persoonlijke beschermingsmiddelen, gebouwen en voertuigen: textiel is nauw verweven

met vele aspecten van het dagelijks leven. De Europese consumptie van textiel staat op de vierde plaats van de sectoren met de grootste impact op het milieu en de klimaatverandering, na voedsel, huisvesting en mobiliteit. Zij neemt de derde plaats in wat betreft verhoogd water- en landgebruik, en de vijfde wat betreft het gebruik van primaire grondstoffen en broeikasgasemissies.

De gemiddelde Europese burger gooit 11 kg textiel per jaar weg. Wereldwijd wordt iedere seconde een vrachtwagenlading textiel gestort of verbrand. De wereldwijde textielproductie is tussen 2000 en 2015 bijna verdubbeld, en naar verwachting zal de consumptie van kleding en schoeisel tegen 2030 met 63% toenemen. Parallel met deze gestage expansie blijven de negatieve gevolgen voor hulpbronnen, water, energieverbruik en het klimaat toenemen. Het is nu dringender dan ooit tevoren om de productie en consumptie van textiel aan te pakken.

[...] In de EU-strategie voor duurzaam en circulair textiel wordt een nieuwe aanpak voorgesteld om deze doelstellingen op geharmoniseerde wijze te verwezenlijken. De strategie geeft uitvoering aan de verbintenissen die zijn aangegaan in het kader van de Europese Green Deal, het nieuwe actieplan voor de circulaire economie en de industriestrategie, en heeft tot doel een groenere, concurrerendere en modernere sector tot stand te brengen die beter bestand is tegen mondiale schokken.

In paragraaf 1.3 wordt de interne markt verder besproken.

1.2.4 Economische en Monetaire Unie

Naast vrede, welzijn en het oprichten van een interne markt benoemt art. 3 VEU ook het oprichten van een Economische en Monetaire Unie (EMU) als een van de doelstellingen van de EU. De EMU valt uiteen in twee pijlers: het monetaire beleid vormt de ene pijler en het economische beleid de andere.

Monetair beleid

De Europese Centrale Bank (ECB) is verantwoordelijk voor het monetaire beleid in de EU. De ECB wordt daarbij geassisteerd door de nationale banken van de lidstaten. Samen vormen zij het Europees Stelsel van Centrale Bank (ESCB). Het monetair beleid heeft een supranationaal karakter.

Wellicht de belangrijkste pijler van de EMU is de gemeenschappelijke munt. Een groot aantal lidstaten is inmiddels overgestapt op de euro. In de figuur hierna is te zien welke lidstaten de euro als betaalmiddel hebben. Deze landen vormen gezamenlijk de eurozone. In Montenegro en Kosovo

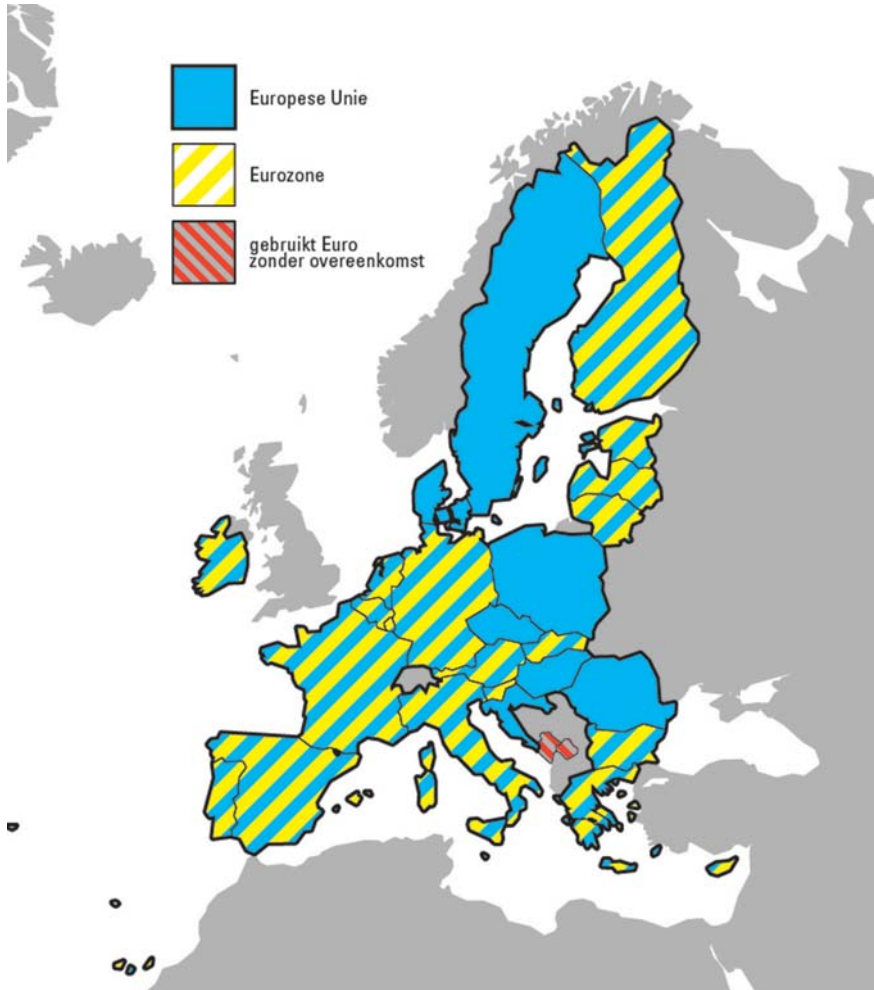
Europese
Centrale Bank

Supranationaal

Eurozone

is de euro geen wettig betaalmiddel, maar je kunt er wel met de euro betalen. Deze twee landen zitten niet in de eurozone en bieden deze betaalmogelijkheid zonder overeenkomst met de EU.

Figuur 1.2
Eurolanden

Gemeenschappe-
lijke munt:
voordelen –

Een voordeel van een gemeenschappelijke munt is onder andere dat de consument de prijzen van producten en diensten in zijn eigen land snel kan vergelijken met die uit andere lidstaten, wat de handel tussen de lidstaten bevordert. De drempel om buitenlandse goederen aan te kopen neemt kortom af als alle landen dezelfde munt hebben. Dit verhoogt de afzetmarkt van producenten aanzienlijk, waardoor niet alleen consumenten, maar ook bedrijven profiteren van een gemeenschappelijke munt. Daarnaast hoeven er door bedrijven, overheden en consumenten geen kosten meer te worden gemaakt die verband houden met het omzetten van nationale valuta naar buitenlandse valuta. Internationale transacties kunnen daardoor gemakkelijker worden gedaan.

Gemeenschappe-
lijke munt:
nadelen –

Zoals je in de figuur hiervoor kunt zien hebben, ondanks alle voordelen van de euro, niet alle lidstaten van de EU de euro als nationaal betaalmiddel ingevoerd. Dit komt in sommige gevallen omdat landen zelf niet willen toetreden tot de eurozone. Een reden hiervoor kan zijn dat een gemeenschappelijke munt het lastig maakt om nog nationaal economisch beleid te voeren. Je kunt bijvoorbeeld niet langer de nationale economie stimuleren door zelfstandig te besluiten extra geld in de economie te pompen door het uitvaardigen van extra valuta. Deelname aan een gemeenschappelijke munt betekent dat je voor een dergelijke beslissing afhankelijk bent van de instemming van mede-eurolanden, of meer in het bijzonder van de ECB. Een ander nadeel van de euro is dat het economische onderpresteren van een land gevolgen kan hebben voor alle andere deelnemers aan de euro. Economische tegenspoed in een van de eurolanden kan namelijk effect hebben op de waarde van de euro. Als de waarde van de euro daalt, heeft dit consequenties voor de welvaart in alle eurolanden.

Voorwaarden

Hoewel het niet deelnemen aan de euro voor sommige landen een keuze is, zijn er ook lidstaten die niet deel mogen nemen omdat er bepaalde voorwaarden zijn waaraan zij niet voldoen. Er zijn bijvoorbeeld allerlei eisen op het gebied van prijsstabiliteit en overheidsfinanciën waaraan een lidstaat moet voldoen alvorens deelname aan de euro wordt goedgekeurd.

Hoewel het voeren van de euro als wettelijk betaalmiddel enkele nadelen heeft, lijken de voordelen vooralsnog zwaarder te wegen en neemt het merendeel van de lidstaten deel aan de EMU. Waarschijnlijk zullen in de toekomst meer lidstaten de euro invoeren. Zij zullen dan ook tot de zogenaamde eurozone gaan behoren.

Economisch beleid

Inter-
gouvernementeel

Het economisch beleid blijft, ondanks Europese samenwerking op dit vlak, grotendeels de verantwoordelijkheid van de lidstaten en het heeft een intergouvernementeel karakter. De nationale regeringen moeten hun economisch beleid wel coördineren met het oog op de gezamenlijke doelstellingen van stabiliteit, groei en werkgelegenheid in de eurozone. Die coördinatie wordt onder andere gewaarborgd door het Stabiliteits- en Groeipact (SGP), dat afspraken bevat over begrotingsdiscipline, zoals beperking van het overheidstekort en de staatsschuld. De afstemming van het nationaal economisch beleid gebeurt in een jaarlijkse cyclus die bekendstaat als het 'Europees semester'.

Europees
semester

De financiële crisis en de hervorming van de EMU

Hoewel steeds meer lidstaten plannen maken om de euro in te voeren, duiken er ook geregeld berichten op waarin wordt opgeroepen om landen die economisch niet goed presteren uit de eurozone te zetten.

Met name de financiële crisis in Griekenland, Portugal en Ierland in het verleden en de slechte economische vooruitzichten in Italië in het meer recente verleden zijn reden tot zorg geweest. Waarom is dat het geval?

Toen er in 2008 een grote mondiale economische crisis uitbrak, kwamen verschillende lidstaten van de EU in grote problemen. Met name Griekenland vormde een grote bedreiging voor de economische groei in de Unie als geheel. De Griekse overheid bleek al jaren de overheidsfinanciën niet op orde te hebben en veel meer geld uit te geven dan de staatskas in kwam. Dit kon Griekenland jarenlang geheim houden door in financiële rapportages onjuiste gegevens op te nemen. Toen dit uitkwam, verloren investeerders hun vertrouwen in de Griekse economie. De mogelijkheden van de Griekse overheid om geld te lenen van investeerders stokte hierdoor, waardoor de economie compleet op zijn gat kwam te liggen. Overheidsuitgaven stagneerden, de werkloosheid steeg explosief en de Griekse overheid kon aan veel betalingsverplichtingen niet meer voldoen. De staat Griekenland ging bijna failliet.

Toezicht op de
overheids-
financiën

Vanwege de gemeenschappelijke munt dreigde de hele eurozone in de economische problemen te komen door de economische malaise in Griekenland. Als reactie op deze dreiging werd onder andere besloten het systeem van toezicht op nationale economieën te verstevigen, en dan met name het toezicht op de overheidsfinanciën. Landen moesten altijd al aan strenge eisen voldoen, bijvoorbeeld op het gebied van het voorkomen van buitensporige tekorten op de overheidsbegroting en het tegengaan van buitensporige staatsschulden. Dit toezicht was echter intergouvernementeel geregeld; men ging ervan uit dat de lidstaten elkaar op de vingers zouden tikken, mocht het misgaan. De financiële crisis toonde opnieuw aan dat deze vorm van toezicht onvoldoende werkte. Vandaar dat we de laatste jaren steeds meer richtlijnen en verordeningen zien waarin het financiële toezicht op het economisch beleid van de lidstaten meer supranationaal wordt georganiseerd. Niet de lidstaten, maar de Europese instellingen nemen bij dit toezicht een steeds centralere positie in.

Supranationaal

1.2.5 Beschermen van mensenrechten

De Europese Unie heeft in art. 2 VEU een belangrijke plaats ingeruimd voor de bescherming van mensenrechten. Ook een democratische samenleving en een rechtsstaat worden in dit artikel genoemd als fundamentele begrippen die door alle lidstaten geïmplementeerd moeten worden. Art. 2 VEU vormt ook de grondslag voor de mogelijkheid voor het Europees Hof van Justitie om te oordelen over schendingen van mensenrechten als deze

worden voorgelegd tijdens een zaak. Het artikel schrijft bovendien voor dat alle Europese wetgeving moet voldoen aan deze belangrijke waarden.

Uit art. 3 lid 5 VEU blijkt dat de ambitie om fundamentele waarden te beschermen verder reikt dan de grenzen van de Unie. Ook in haar relaties met andere landen zet de EU zich in voor de verbetering van mensenrechten en democratie. Het beleid met betrekking tot het opzetten van samenwerkingsverbanden met de buurlanden van de EU is bijvoorbeeld niet alleen gericht op het verdedigen van Europese handelsbelangen, maar ook op het verstrekken van ontwikkelingshulp.

VOORBEELD | **Associatieakkoorden**

De EU heeft in het kader van het buurlandenbeleid een Associatieakkoord gesloten met Marokko. Dit akkoord regelt de samenwerking tussen de Unie en Marokko, en daarbij is een actieplan voor de komende jaren ontwikkeld. Hierin staan doelstellingen op verschillende gebieden, zoals hervormingen in de landbouw, de handel in goederen tussen Marokko en de EU, de bestrijding van corruptie en de bescherming van de rechten van gevangenen. Concreet betekent dit dat de EU bijvoorbeeld hulp biedt bij de ontwikkeling van een anticorruptieprogramma en de ontwikkeling van strafrechtelijke normen die marteling moeten tegengaan. Dergelijke Associatieakkoorden zien we vaker, vooral met landen langs de Middellandse Zee en in Oost-Europa. Hierbij kun je denken aan het Associatieakkoord met Oekraïne, waarover in 2016 in Nederland een referendum werd georganiseerd.

Al deze akkoorden hebben natuurlijk niet alleen een ideële basis. Naast het beschermen van mensenrechten in andere landen spelen ook andere belangen een rol. Denk hierbij aan het verbeteren van handelsrelaties met landen buiten de EU en het creëren van een ring van bevriende, politiek stabiele naties die geopolitiek als bufferzone kunnen dienen voor de Europese Unie ten tijde van bijvoorbeeld migratie- en militaire crises.

Vanwege het belang dat wordt gehecht aan de mensenrechten wordt de Europese Unie, naast een economisch samenwerkingsverband, steeds vaker bestempeld als een waardengemeenschap. Het toenemende belang van het Handvest van de grondrechten van de EU is hier ook een illustratie van.

Waarden-
gemeenschap

CASUS 1.3 | **Samenwerken (vervolg)**

Uit de openingscasus kun je opmaken welke doelstellingen de landen willen nastreven. Ten eerste is dat het behoud van vrede. Alles begon immers met een vredesverdrag.

Ten tweede het beheer van de rivier. Verder lees je dat handel stimuleren ook belangrijk is. Misschien zijn de landen gebaat bij het instellen van een interne markt. Als laatste

lees je dat het waarborgen van sociale rechten en mensenrechten en het begrip 'inclusiviteit' belangrijk zijn voor de landen. Als de landen dit opnemen in het nieuwe

verdrag, kan er vervolgens regelgeving ontstaan, waarmee de baankansen voor lichamelijk gehandicapten worden vergroot.

Vraag 1.2

Leg uit hoe de doelstellingen van de EU met elkaar verweven zijn.

1.3 Interne markt

In deze paragraaf gaan we nog wat dieper in op de doelstelling van het bereiken van een interne markt. Deze doelstelling verdient extra aandacht omdat de interne markt de basis is van de hoofdstukken over het vrij verkeer, staatssteun en mededinging later in dit boek.

Een interne markt bestaat uit drie onderdelen; deze komen aan bod in subparagraaf 1.3.1. Vervolgens worden de voor- en nadelen van de interne markt besproken in subparagraaf 1.3.2.

Let op: de interne markt en de Economische en Monetaire Unie zijn twee verschillende onderdelen van de EU. Aan de Economische en Monetaire Unie nemen niet alle lidstaten deel, maar de interne markt is een onlosmakelijk onderdeel van de EU. Lidstaten kunnen zich hier niet buiten stellen.

1.3.1 Onderdelen interne markt

Sinds de oprichting van de Europese Gemeenschap van Kolen en Staal komt een goed functionerende interne markt steeds een stapje dichterbij. De interne markt bestaat voornamelijk uit de volgende drie onderdelen:

- 1 regels op het gebied van vrij verkeer
- 2 verbod op staatssteun
- 3 mededingingsrecht

Europese wetgeving zorgt ervoor dat steeds meer belemmeringen op deze drie gebieden verdwijnen.

Ad 1 Vrij verkeer

In de EU geldt vrij verkeer van personen, goederen, diensten en kapitaal. Het beginsel van vrij verkeer is dat de handelstroom tussen lidstaten niet belemmerd mag worden. Een lidstaat kan bijvoorbeeld niet meer verbieden dat een product uit een andere lidstaat verkocht wordt. Is een product eenmaal in een lidstaat in de handel gebracht, dan heeft dat product in principe vrije toegang tot alle nationale markten van de EU.

Burgers van EU-lidstaten mogen op grond van het vrij verkeer ook vrij reizen binnen de EU. Tijdens de coronapandemie was dit juist een van de redenen dat het virus zich razendsnel verspreidde. Landen stelden daarom regels op over wie welkom was en aan welke voorwaarden zij moesten voldoen. Hiermee werd het vrij verkeer beperkt, maar met een goede reden: de bescherming van de volksgezondheid. Dat is inderdaad een reden om het vrij verkeer tijdelijk buiten werking te stellen.

De uittreding van het Verenigd Koninkrijk uit de EU zorgde voor veel zorgen bij personen die met een beroep op het vrij verkeer in het verleden naar het eiland waren gereisd om er te wonen en te werken. Europese bedrijven die handelen met Britse bedrijven en vice versa hebben te maken met veel extra administratieve handelingen, waardoor export en import duurder en omslachtiger zijn geworden. Op dit moment geldt de Handels- en Samenwerkingsovereenkomst (HSO) tussen de EU en de Europese Gemeenschap voor Atoomenergie (EURATOM) enerzijds en het Verenigd Koninkrijk van Groot-Brittannië en Noord-Ierland (VK) anderzijds. Meer informatie over het vrij verkeer na de Brexit lees je in het volgende webartikel.

ECER.MINBUZA.NL

GERAADPLEEGD 14 APRIL 2025

Brexit en het vrij verkeer

De HSO bestaat uit drie pijlers en bevat een vrijhandelsovereenkomst tussen de EU en het VK, een nieuw partnerschap tussen de EU en het VK over de veiligheid van burgers, en een governancekader over de wijze waarop de HSO wordt toegepast en gecontroleerd.

De afspraken die in de HSO zijn gemaakt tussen de EU en het VK betreffen verschillende categorieën EU-bevoegdheden, namelijk:

- 1 afspraken over onderwerpen die vallen onder de exclusieve EU bevoegdheden, zoals gemeenschappelijke handelspolitiek (art. 3 EU-Werkingsverdrag);
- 2 afspraken over onderwerpen die vallen onder de tussen de EU en de lidstaten gedeelde bevoegdheden, zoals milieu, vervoer en justitiële en politiesamenwerking (art. 4 EU-Werkingsverdrag); en
- 3 afspraken over onderwerpen die vallen onder ondersteunende, coördinerende of aanvullende bevoegdheden van de EU, zoals industrie (art. 6 EU-Werkingsverdrag).

De (ontwerp-)HSO bestaat in totaal uit 1246 pagina's, kent 7 delen, tientallen bijlagen en een drietal protocollen. Samenwerking op het gebied van buitenlands beleid, externe veiligheid en defensie valt niet onder de HSO.

Ad 2 Staatssteun

De interne markt omvat nog een pijler, te weten het verbod op staatssteun. Staatssteun komt in veel verschillende vormen voor. Je kunt bijvoorbeeld denken aan subsidies die door de overheid worden gegeven. Met een subsidie is het voor een bedrijf mogelijk om goedkoper te produceren. Een dergelijke subsidie kan de interne markt schaden doordat het oneerlijke concurrentie creëert. Het geven van staatssteun is in de EU daarom in beginsel verboden. De EU heeft regelgeving ontworpen waarin uiteen wordt gezet wanneer staatssteun wel is toegestaan.

Ad 3 Mededinging

Niet alleen de overheid kan de interne markt belemmeren, ook bedrijven kunnen met hun marktgedrag de interne markt verstoren. Zij kunnen bijvoorbeeld afspraken met elkaar maken over de prijs die ze voor hun producten vragen, waardoor de concurrentie wordt beperkt en consumenten te veel betalen. Dit noemen we 'kartelvorming'. Kartelvorming is in de EU verboden en wordt door de Commissie met hoge boetes bestraft.

Kartelvorming

Een bedrijf heeft ook de mogelijkheid om concurrentievervalsende handelingen te plegen als het een machtspositie bezit. Bedrijven met een machtspositie hebben geen last van concurrentie en kunnen misbruik maken van deze positie door te hoge prijzen te vragen, kleinere concurrenten van de markt te weren en onredelijke contractuele voorwaarden te stellen aan tussenhandelaren. Dit soort gedrag verstoort de interne markt ook en is daarom verboden.

Machtspositie

Het verbod op kartels en het verbod op het misbruik maken van een machtspositie vormen samen het Europese mededingingsrecht.

1.3.2 Voor- en nadelen interne markt

Het ontstaan van één Europese markt heeft grote invloed op de nationale economieën van de lidstaten. Een interne markt levert veel voordelen op, maar ook nadelen. Aangezien de voordelen volgens veel mensen zwaarder wegen dan de nadelen, blijft de interne markt een van de belangrijkste doelstellingen van de EU. Hierna worden een aantal voor- en nadelen van de interne markt besproken.

Vraag 1.3

Bedenk voor je eigen gezin/familie/vriendengroep welke voor- en nadelen jullie ervaren van de interne markt. Check vervolgens of deze overeenkomen met de aspecten die hieronder worden genoemd.

Voordelen

Binnen een interne markt geldt het principe van vrij verkeer en vrije handel. Vrije handel zorgt ervoor dat de afzetmarkt van goederen en diensten wordt vergroot. De berekening van het CBS in het artikel hierna laat zien hoe belangrijk de export naar landen binnen de EU voor Nederland is.

CBS.NL

21 JANUARI 2022, GERAADPLEEGD 15 APRIL 2025

Landbouwexport in 2021 voor het eerst boven de 100 miljard euro

De waarde van de landbouwexport in 2021 wordt geraamd op 104,7 miljard euro, een record. Dat melden Wageningen University & Research (WUR) en het CBS op basis van gezamenlijk onderzoek in opdracht van het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV).

[...] De Nederlandse economie verdiende in 2021 naar schatting 46,1 miljard euro aan de export van landbouwproducten, waarvan 42,1 miljard euro dankzij export van goederen van Nederlandse makelij en 4,0 miljard euro dankzij wederuitvoer.

Export vooral naar de buren

In 2021 ging een kwart van de landbouwexport naar Duitsland (26,3 miljard euro). België (12%), Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk (elk 8%) zijn daarna de belangrijkste bestemmingen. [...]

De landbouwexport van Nederlandse makelij naar het Verenigd Koninkrijk is in 2021 juist fors, met 14%, gegroeid. Hierbij speelt wel dat veel Britse controles op dierlijke en plantaardige producten en diverse douaneformaliteiten zijn uitgesteld tot 2022. Deze controles zullen dit jaar naar verwachting effect hebben op de Nederlandse landbouwexport naar het Verenigd Koninkrijk.

Schaalvergroting
Specialisatie

Schaalvergroting en specialisatie zijn niet alleen voor de algehele landelijke export en voor landelijke economische groei interessant. Ook voor individuele producenten en ondernemers bieden zij natuurlijk kansen. Schaalvergroting en specialisatie drukken namelijk doorgaans de kostprijs. Dit verstevigt potentieel de concurrentiepositie van bedrijven en verhoogt mogelijk de omzet.

Meer
concurrentie

De interne markt heeft echter ook voordelen voor de consument. Als het gemakkelijker is om in andere landen te handelen, zorgt dat voor meer concurrentie. Concurrentie zorgt doorgaans voor een lagere prijs en een betere kwaliteit.

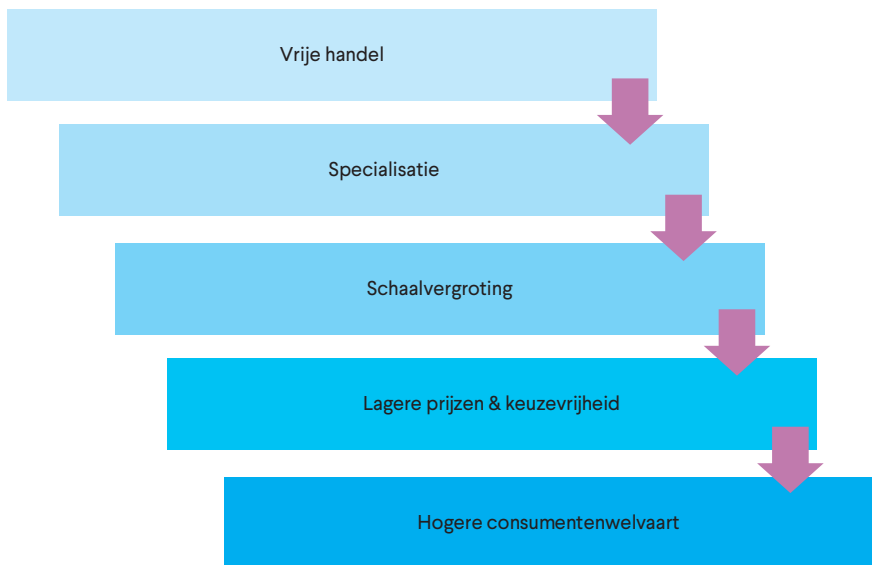
Keuzevrijheid

Een ander voordeel van de interne markt voor de consument is een uitbreiding van de keuzemogelijkheden. Consumenten worden in de winkels geconfronteerd met nieuwe producten of andere merken. De Nederlandse consument kon bijvoorbeeld eerst kiezen uit een beperkt aantal soorten koekjes. Door het toenemen van de handel tussen de lidstaten staan in de supermarkt ook koekjes van bedrijven uit andere lidstaten op de schappen. De consument heeft zodoende meer te kiezen.

Als laatste kan nog genoemd worden dat het voor werknemers en zelfstandigen makkelijker is om een baan of een opdracht te vinden binnen een interne markt.

In de figuur hierna zie je de voordelen van de interne markt nog eens schematisch weergegeven.

Figuur 1.3
Voordelen van
de interne markt

Nadelen

De interne markt heeft helaas niet alleen voordelen, maar ook enkele nadelen. De overheid is verantwoordelijk voor de ontwikkeling van de nationale economie. Groei is belangrijk, want groei draagt bij aan de welvaart in een land. Als het minder goed gaat, heeft de overheid economische instrumenten om de economie te stimuleren. Doordat we in de Europese Unie een interne markt hebben, is de overheid niet vrij om elke maatregel te nemen om de economie te stimuleren die zij wenst. De soevereiniteit van de lidstaten is op dit gebied beperkt. De overheid zal rekening moeten houden met regelgeving die is aangenomen in het kader van het instellen van de interne markt. Het beschermen van de nationale economie (ook wel 'protectionisme' genoemd) is nadelig voor de interne

Soevereiniteit

Protectionisme

markt in zijn geheel en is daarom verboden. Hierdoor kunnen lidstaten niet meer de nationale economie beschermen. Zo kan de overheid niet zomaar subsidies verlenen of belasting heffen op producten die worden ingevoerd.

Oneerlijke concurrentie

Een ander nadeel van de interne markt is nauw verbonden met de voordelen van de interne markt die we eerder bespraken. Meer concurrentie bijvoorbeeld biedt de consument misschien voordelen, maar een bedrijf kan juist last hebben van de extra concurrentie. Kleinere bedrijven kunnen daardoor moeite hebben om het hoofd boven water te houden. Grotere concerns zullen daarentegen mogelijk beter in staat zijn de Europese concurrentie het hoofd te bieden. We lopen hierdoor het risico dat grote bedrijven het economische landschap in de EU gaan domineren, ten koste van kleinere bedrijven. Sommige mensen hebben in dit kader de angst dat de interne markt leidt tot wat zij noemen een 'verMcDonaldisering' van de samenleving.

VerMcDonaldisering

Werkgelegenheid

Een ander nadeel van de interne markt is dat Nederlandse bedrijven nu moeten concurreren met bedrijven uit andere lidstaten, wat invloed heeft op de werkgelegenheid in Nederland. Het loonniveau ligt in sommige andere lidstaten namelijk lager, waardoor er goedkoper kan worden geproduceerd. Dit kan ervoor zorgen dat bedrijven hun productie verplaatsen naar die lidstaten. Nederlandse werknemers worden dan ontslagen omdat de fabriek goedkoper kan produceren in bijvoorbeeld Oost-Europa.

Afhankelijkheid

Een belangrijk nadeel van de interne markt is tot slot afhankelijkheid. In het volgende artikel kun je lezen wat deze afhankelijkheid betekent, nu er sancties zijn ingesteld tegen Rusland. Dat geeft te denken over hoe afhankelijk Nederland is van de medelidstaten van de EU.

DECORRESPONDENT.NL

15 JUNI 2022, GERAADPLEEGD 15 APRIL 2025

Sancties tegen Rusland doen ook hier pijn – maar dat hoeft niet

Sinds Poetins inval in Oekraïne heeft een coalitie van 38 Europese, Noord-Amerikaanse en Aziatische landen grootschalige economische sancties tegen Rusland afgekondigd. [...] Of die sancties daadwerkelijk een einde aan de oorlog kunnen maken, is onduidelijk.

Afdwingen is ingewikkeld, en intussen duurt de oorlog voort. [...] En dat roept een heel andere, minstens zo prangende vraag op, namelijk: zijn die sancties wel vol te houden?

[...] Minder zichtbaar is dat [...] de niet-Europese sanctiebondgenoten – de VS voorop – een voordeel hebben ten opzichte van Europa. De Amerikaanse economie draait grotendeels op binnenlandse vraag en is

daarmee relatief zelfvoorzienend. Handel kan daarom makkelijker worden ingezet als drukmiddel. [...]

De welvaart van Europa staat of valt met handel

Hoe anders is dat voor Europa. De welvaart van het continent staat of valt met handel. Veel van de Europese exportindustrieën – van auto's en vliegtuigen tot bloemen en luxe handtassen – gedijen op uitvoer naar en invoer uit andere werelddelen – waaronder ook veel autocratische landen, waartegen nu of in de toekomst sancties ingesteld kunnen worden.

[...] Wat voor Europa in het algemeen geldt, geldt voor Nederland in het bijzonder. De Nederlandse economie is een van de meest open markten binnen de EU. In tegenstelling tot de VS is ons land in het bijzonder dus slecht in staat om langdurig economische sancties op te leggen.

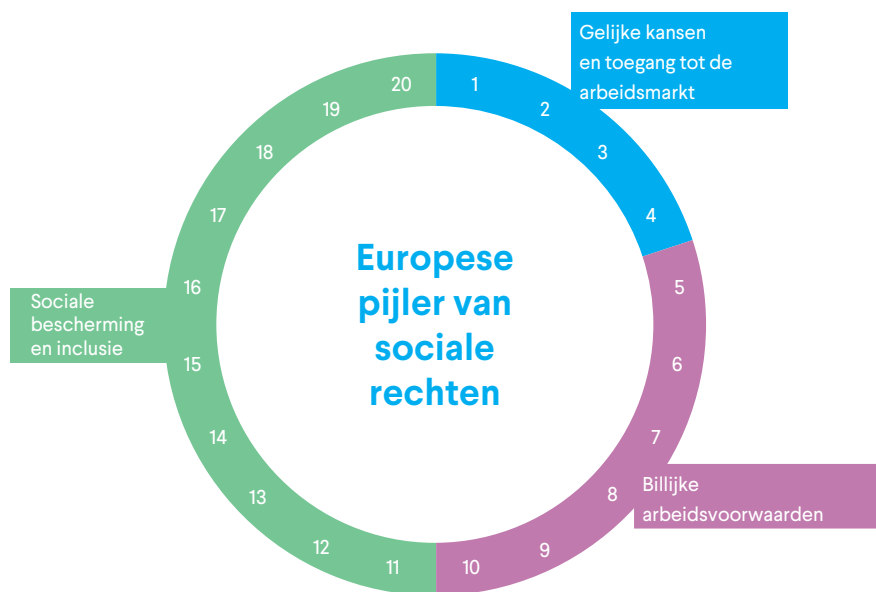
1.4 De Europese pijler van sociale rechten

De EU veranderde door de decennia heen van karakter. Het welzijn van de Europese bevolking kwam steeds hoger op de agenda te staan. In paragraaf 1.2.5 werd in dat kader ook al de waardengemeenschap genoemd. In 2017 introduceerde de EU de pijler van sociale rechten. Hierin staan twintig sociale rechten en beginselen aan de hand waarvan de EU het sociale beleid verder wil vormgeven. Deze rechten staan afgebeeld in de figuur hierna. Zij zijn noodzakelijk om de arbeidsmarkten en de socialezekerheidsstelsels van de lidstaten zo rechtvaardig mogelijk te laten functioneren. In het huidige actieplan staan de volgende drie kerndoelen om te behalen voor 2030:

- Ten minste 78% van de bevolking van 20 tot en met 64 jaar moet tegen 2030 een baan hebben.
- Ten minste 60% van alle volwassenen moet jaarlijks aan een opleiding deelnemen.
- Het aantal mensen dat met armoede of sociale uitsluiting wordt bedreigd moet met ten minste 15 miljoen worden verminderd, waarvan 5 miljoen kinderen.

Kerndoelen

Figuur 1.4
Twintig sociale
rechten en
beginselen

Vraag 1.4

Nederland heeft in 2019 de mogelijkheden voor geboorteverlof uitgebreid. De partner van de moeder heeft recht op één vrije week. Leg uit welk recht of beginsel van de sociale pijler door deze wetswijziging wordt bevorderd.

De rechtsbasis voor deze plannen zijn over het algemeen de titels 9, 10 en 11 van het VWEU. Op basis hiervan is bijvoorbeeld de verordening uit het voorbeeld hierna tot stand gekomen. Deze verordening bevat een subsidieprogramma voor projecten die de werkgelegenheid bevorderen. Er zijn nog veel meer voorbeelden van wetgeving die of beleid dat uit deze pijler is voortgekomen. Om te onderstrepen dat de EU inderdaad veel meer is dan een economisch samenwerkingsverband, wordt in dit verband vaak gesproken van Sociaal Europa. In dat kader worden verschillende initiatieven ontwikkeld die tot doel hebben om economische vooruitgang gepaard te laten gaan met sociale vooruitgang. Je kunt denken aan onderwerpen als gelijke kansen en toegang tot de arbeidsmarkt, eerlijke arbeidsvoorwaarden en sociale bescherming. Zie ook de kernpunten van het programma dat wordt beschreven in het voorbeeld hierna.

VOORBEELD | InvestEU

Verordening (EU) 2021/523 tot vaststelling van het InvestEU-programma

[...]

Kernpunten

Het algemene doel van het InvestEU-programma is het ondersteunen van financiering die bijdraagt aan:

- concurrentievermogen, met inbegrip van onderzoek, innovatie en digitalisering;
- economische groei, duurzaamheid en werkgelegenheid;
- sociale veerkracht, inclusiviteit en innovatievermogen;
- wetenschappelijke en technologische vooruitgang, met inbegrip van cultuur, onderwijs en opleiding;
- de integratie van kapitaalmarkten en een sterkere interne markt;
- economische, sociale en territoriale samenhang;
- een duurzaam en inclusief herstel van de EU-economie na de COVID-19-crisis, onder meer door kapitaalsteun te verlenen aan kleine en middelgrote ondernemingen.

Het programma opereert op vier specifieke beleidsterreinen (binnen vier speciale 'kaders'), elk met specifieke EU- en nationale onderdelen ('compartimenten') voor het aanpakken van tekortkomingen van de markt of suboptimale investeringssituaties:

- duurzame infrastructuur, van vervoer, energie en digitale connectiviteit tot de circulaire economie en innovatieve technologieën;
- onderzoek, innovatie en digitalisering, met inbegrip van productontwikkeling en het stimuleren van marktaanjagers;
- financiering voor kleine en middelgrote ondernemingen, met inbegrip van innovatieve ondernemingen en ondernemingen uit de culturele en creatieve sector;
- sociale investeringen en vaardigheden, bestaande uit microfinanciering en financiering voor sociale ondernemingen en uit maatregelen op het gebied van gezondheid, gendergelijkheid, educatie, opleiding en andere sociale diensten.

[...]

UITWERKING OPENINGSCASUS

Het is voor de vier landen uit de openingscasus raadzaam om gezamenlijk een intergouvernementele organisatie op te richten op basis van een verdrag. Er is dan internationaal recht op van toepassing. Het beheer van de rivier kan in ieder geval supranationaal geregeld worden, maar ook het instellen van een interne markt vereist beperking van de staatssoevereiniteit.

Als de samenwerking een succes is, kunnen ze deze steeds meer uitbreiden. Wellicht kunnen ze gezamenlijk een mensenrechtendocument opstellen, à la het Handvest van de EU, of gezamenlijk de problemen die voortvloeien uit de klimaatverandering te lijf gaan. Mochten lidstaten op dit soort gebieden niet al te veel soevereiniteit kwijt willen, dan kan er altijd voor intergouvernementele elementen gekozen worden binnen een organisatie.

Begrippenlijst

Europese sociale pijler	Beleidsstrategie van de EU op basis waarvan regelgeving en beleid wordt ontwikkeld om de sociale rechten te waarborgen.
Intergouvernementele organisatie	Een samenwerkingsverband van staten.
Interne markt	Bestaat voornamelijk uit de volgende drie onderdelen: regels op het gebied van vrij verkeer, verbod op staatssteun en mededingingsrecht.
Mededinging	De mogelijkheid dat ondernemingen met elkaar concurreren op een markt.
Negatieve integratie	Beleidsintegratie door het uitvaardigen van verboden (tegenhanger: positieve integratie).
Ngo	<i>Non-governmental organisation</i> , oftewel een internationale organisatie met een ideëel doel waarvan staten geen lid kunnen zijn.
Positieve integratie	Beleidsintegratie door het uitvaardigen van geboden (tegenhanger: negatieve integratie).
Protectionisme	Beleid van de overheid dat de nationale economie beschermt.
Sociaal Europa	Verschillende initiatieven die tot doel hebben om de economische vooruitgang van de EU gepaard te laten gaan met sociale vooruitgang.
Staatssoevereiniteit	Ultieme beslissingsbevoegdheid van een nationale overheid.
Staatssteun	Hulp van een overheid aan een of meerdere ondernemingen die de markt verstoort. Zie artikel 107 lid 1 VWEU.
Vrij verkeer	Het principe dat de handelsstroom tussen lidstaten niet belemmerd mag worden.

Eindvragen

1

- 1.1 Leg uit waarom landen zouden willen toetreden tot de Europese Unie.
- 1.2 Beargumenteer waarom een interne markt belangrijk is voor de economische vooruitgang.
- 1.3 Leg uit waarom het vrij verkeer van personen een veiligheidsrisico met zich meebrengt.

Eindcasussen

- 1.4 In 1947 hebben 23 landen een verdrag ondertekend om afspraken te maken over de internationale handel. Inmiddels zijn 153 landen aangesloten bij de Wereldhandelsorganisatie (WTO, naar de Engelse naam World Trade Organization). Deze internationale organisatie heeft als doelstelling om de handel tussen de landen in de wereld te bevorderen. Dit doet de organisatie door afspraken te maken over vrijhandel en door conflicten tussen landen op te lossen. Sinds enkele jaren eist een aantal opkomende landen onder leiding van Brazilië bij de onderhandelingen gunstiger voorwaarden. Volgens hen staat de organisatie vooral ten dienste van de westerse landen. Dit conflict zorgt er mede voor dat het lastig is om afspraken vast te leggen.
 - a Geef aan of de WTO een ngo, een supranationale organisatie of een intergouvernementele organisatie is.
 - b Leg uit of de EU hetzelfde onderhandelingsprobleem kan ondervinden als de WTO ondervindt door de eisen van de opkomende landen.
- 1.5 De Ier Thomas Watson wil een baan vinden in Italië. Tijdens zijn zoektocht is hij op grond van Italiaanse regels verplicht om aan bepaalde administratieve verplichtingen te voldoen. Op deze manier kan de Italiaanse overheid in de gaten houden waar buitenlanders zich bevinden. Watson voldoet echter niet op tijd aan deze verplichtingen, met als gevolg dat Italië hem het land uit zet. Beargumenteer welk onderdeel van de interne markt wordt belemmerd door de administratieve verplichtingen.
- 1.6 Zuidoost-Azië werd in de twintigste eeuw herhaaldelijk getroffen door oorlog, met alle desastreuze gevolgen van dien. Na een lange periode van praten en onderhandelen richtten vijf staten in de regio, te weten

de Filipijnen, Indonesië, Maleisië, Singapore en Thailand, in 1967 de Vereniging van Zuidoost-Aziatische landen (ASEAN) op. De Thaise minister van Buitenlandse Zaken, Thanat Khoman, verwoordde destijds de noodzaak van deze samenwerking ongeveer als volgt: 'De staten in Zuidoost-Azië zouden niet bezig moeten zijn met het behouden van soevereiniteit en vrijheid. Ze zouden eerst de belemmeringen van onwetendheid, ziekte en honger moeten wegnemen. En dat kan alleen als de landen gaan samenwerken. Op die manier kunnen de doelen makkelijker worden bereikt.'

- a Leg uit of de landen uit deze casus een internationale organisatie hebben opgericht.
- b Leg uit of Thanat Khoman pleit voor een supranationale of een intergouvernementele organisatie.

De antwoorden op de tussen- en eindvragen in dit hoofdstuk zijn beschikbaar op studiemeister.noordhoff.nl. Daar vind je verder onder meer samenvattingen van elk hoofdstuk en extra oefenvragen waarmee je je kennis kunt testen.